

Petar Strčić
ZRINSKO-FRANKOPANSKA UROTA

dr. Petar Strčić, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, pregledni članak, Ur.: 20. prosinca 1991.

UDK: 949.713

Zavjera velikaških obitelji Zrinskih i Frankopana protiv njemačkih Habsburgovaca, u to doba jedne od najvećih vojnih, političkih i gospodarskih evropskih sila, kapitalan je povijesni događaj, te ulazi u prvi red najvažnijih zbivanja u prošlosti Hrvata uopće – točnije rečeno: jedan je od svega nekoliko jednakoga povijesnog značenja. Svojim sadržajem i posljedicama znatno nadilazi okvire burnih događaja koji su označili definitivni kraj dviju najodličnijih, najmoćnijih i najutjecajnijih hrvatskih velikaških obitelji što ih je Hrvatska ikad imala tijekom svoje milenijske prošlosti. Ovaj događaj, u nas nazivan i valoriziran raznim imenima i nazivima, postao je i ostao u hrvatskom narodu simbol odlučnoga otpora tuđinskom pritisku, nasilju i samovlasti; on zaista nosi odlike općenacionalnog sukoba sa strancima i borbe za političku, gospodarsku i kulturnu slobodu.

U tisuću i četiri stotine godina poznatoj povijesti hrvatskog naroda samo su dvije velikaške obitelji – Zrinski i Frankopani – postale najpoznatije; upravo s njima Hrvatska je politički i gospodarski u pojedinim periodima i rasla i padala, razvijala se i propadala te opet uskravala na mnogim područjima svog života.

1.

Bribirski knezovi Šubići iz Južne Hrvatske, bez obzira na to što su prvotno izrasli u snažne, štoviše – i veoma moćne feudalce, čak i u gospodare velikih dijelova Hrvatske i Bosne, slomljeni su u XIV. stoljeću; bilo je to u sukobu sa snažnijim kraljevskim vlastima, ali i drugim hrvatskim feudalcima. Poraženi su bili u tolikoj mjeri da je jednoj njihovoj grani trebalo gotovo stoljeće i pol da se u novoj postojbini, u sjevernoj Hrvatskoj, u donjem Pounju domognu opet stare moći, ali sada pod novim imenom: Zrinski. Štoviše, zahvaljujući novostečenu zemljopisnom bogatstvu i izuzetnim sposobnostima pojedinih članova te obitelji, moć im je opet toliko narasla da od polovice XV. st. čak ni njihov matični centar Zrin nije više glavno sjedište obitelji, jer se Zrinski naglje šire izvan pounjskog područja, pa se pod njihovom vlašću stječu sve noviji, sve veći dijelovi Hrvatske. Doduše, gotovo istodobno, ti njihovi prostrani i bogati posjedi postajali su stalna meta nasrtaja Turaka – novih neprijatelja na granicama Hrvatske, ali istodobno i prava brana pred tim silovitim osvajačkim provalama Osmanlija već u samim počecima njihove pojave u hrvatskim zemljama, kada su lomili sve pred sobom na Balkanskom poluotoku i na panonskom prostoru, a zalijetali se i u centralnu Evropu. Između

ostaloga, i kao hrvatski potkraljevi – banovi, Zrinski su dominirali u hrvatskim zemljama, a isticali su se i u evropskim razmjerima.

Najveći jadranski otočni oblik – Krk nije bio neposredno pogođen tim udarima s Istoka; do toga vremena ovdje su se osnažili Krčki knezovi, koji su svoju također naraslu moć postupno ali sistematski širili s (vjerojatno) rodnoga otoka sve dublje u hrvatsko kopno; pri tome su neobično vješto igrali na graničnoj crti osjetljivoga vojnog i političkog suprotstavljanja između mletačkih duždeva i hrvatsko–ugarskih kraljeva, a potom i u suprotstavljenoj igri tih istih sila s Habsburgovcima na zapadu i sjeveru, te Turcima na istoku. Otočni knezovi dali su, poput Zrinskih, i više banova, dakle samih hrvatskih potkraljeva. Kao gospodari prostranoga hrvatskog područja između Kupe, Une, Zrmanje i mora, ti su otočani s Krka dostigli vrh svoje moći u XV. st. i postali jedina hrvatska, istočnoobalna jadranska obitelj čija su snaga i visok ugled bili evropskih razmjera. Od toga stoljeća počinju se nazivati Frankopanima jer im sama moć više nije bila dovoljna pa su svoje podrijetlo i ime, a time i dodatni ugled, počeli po ondašnjem običaju tražiti u rimskoj antici. Iako njihova snaga otada opada, Frankopani ostaju i dalje, naravno, uz Zrinske, najjači magnati u Hrvatskoj a sa svojom respektabilnom snagom donekle i u širem prostoru hrvatsko–ugarskog dijela Habsburške Monarhije.

2.

Osmanlijsko se Carstvo u međuvremenu, širokim vojnim zamasima, sve više širilo, prerastajući tako u izuzetno snažnu azijsku, afričku i evropsku velesilu. Zrinski i Frankopani su, uz neke druge značajnije feudalne rodove, bili u Hrvatskoj prvi na udaru te nove ogromne, agresivne sile s istoka. Stoljećima su se borili da održe Turke i pripadnike drugih naroda u njihovoj službi što dalje od svojih feudalnih državina, a time i od Hrvatske; pri tome su vodili i veoma oštre borbe za oslobođenje otetih imanja, dakle hrvatskih krajeva. U tome su povremeno imali i više uspjeha, ali su postepeno Turci u svojim rukama držali sve više zaposjednutog hrvatskoga geografskog prostora. Ta je presudna bitka hrvatskih velikaša za svoje održanje, zapravo, znatno utjecala i na cjelokupnu sudbinu hrvatskoga naroda i cjelovitost Hrvatske kao njihova nacionalnoga teritorija uopće, znatno unazađujući razvoj Hrvatske u pravcu naprednijega i prosperitetnijega života Evrope. Ili, kako je u prosincu 1991. god. književnik i predsjednik Matice hrvatske Vlado Gotovac ocijenio: »Ako Frankopane, na primjer, shvatimo i kao intelektualce orijentirane prema Evropi, a ne samo kao plemstvo koje se bije, možemo vidjeti u kojoj se mjeri i jedna i druga sfera pokušava sačuvati: na taj način se ratu davao drugi smisao. On je postajao rat za čuvanje sebe i to kompletno: ne samo svog života i posjeda, već podjednako kulture i duha civilizacije kojoj je pripadao«. U tim kapitalnim povijesnim trenucima samo uklanjanjem neposredne turske opasnosti moglo se pomišljati i na ponovno ujedinjenje barem onih hrvatskih zemalja, sada razbijenih i raskomadanih između više stranih sila, koje su nekada činile Hrvatsko Kraljevstvo. Koncentracija zaista velike privredne, političke i vojne sile u rukama najmoćnijih hrvatskih feudalnih obitelji – Zrinskih i Frankopana mogla je pripomoći stvaranju eventualne samostalne hrvatske državne cjeline, dakako, gledajući je očima ondašnjega feudalnoga svijeta. To je, pak, došlo u sukob s interesima samoga habsburškoga carsko–kraljevskog dvora, u međuvremenu znatno ojačaloga; štoviše, Beč se pretvorio u snažan centrifugalni pokretač koji je kretao k centralizaciji vlasti Habsburgovaca kao jedne od najjačih vladarskih obitelji u Evropi.

U međuvremenu, već 1480. godine, Frankopani su – u sukobu interesa Budima i Venecije – izgubili svoj matični otok Krk u korist sve snažnije mediteranske sile Mletačke Republike. Ranije su u korist ugarsko–hrvatskog kralja Matije Korvina izgubili i susjedni, veoma važan grad Senj, smješten nasuprot njihovu matičnom otoku Krku; ali, ostale dijelove Kvarnerskog primorja ipak su uspjeli sačuvati zajedno sa Zrinskima – svojim konkurentima i saveznicima u isti mah. Doduše, očito je bilo da ih je gubitak matične otočne baze usmjerio prema smanjenju moći, kao što je to ranije bilo i sa Zrinskima kada su izgubili prvobitno sjedište u Bribiru. Ipak, držeći primorska imanja u svojim rukama, obje hrvatske obitelji osiguravale su da tadašnja – prostorno sve manja – Hrvatska i dalje ima otvorena jedina vrata na Jadranskom moru. A kada su Zrinski 1546. god. dobili u svoje ruke Međimurje s Čakovcem,

»ostanki ostankov« hrvatskih zemalja uspjeli su se opet povezati od rijeke Mure do obale Jadrana. Zrinski su bili, međutim, mobilniji. Vještije su se snalazili, donekle prateći i suvremene trendove tadašnjega razvoja Evrope; tako su u goranskom Čabru osnovali i prvu manufakturu u Hrvatskoj općenito, svojim Bakrom i Bakarcem s uspjehom su konkurirali (tadašnjoj) Rijeci i Senju, pa i Trstu, koji su u međuvremenu postali dvorske luke Habsburgovaca, i dobrim dijelom, u rukama sve prodornijih njemačkih trgovaca. I ta je – sve življa – trgovina osobito utjecala (čak i na čvršće) međusobno povezivanje pojedinih hrvatskih zemalja. Dakle, i Zrinski i Frankopani bili su veoma važan faktor povezivanja rasparčanih dijelova Hrvatske, bili su i svojevrzni integracijski činitelj hrvatskoga naroda; uz te se obitelji vezivala i slava staroga Hrvatskog Kraljevstva; one su bile veoma cijenjene ili, pak, izazivale strah u mnogim krajevima Hrvatske – od južne do sjeverne, od istočne do zapadne; znalo se o njima voditi računa i u svim susjednim zemljama, a, naravno, i na istoku, u Osmanlijskom Carstvu pa i u nizu drugih, udaljenijih država Evrope. Uz to, pojedini njihovi pripadnici bili su i značajni kulturni djelatnici; njihove su obitelji u cjelini znatno utjecale na razvoj kulturnoga života, na očuvanje hrvatskih narodnih tradicija. Krčki knezovi Frankopani osobito su pridonijeli zaštititi i daljem razvoju starohrvatske glagoljske baštine, koja je, stoga, vremenom postala najbogatija upravo na njihovim imanjima.

Takve su bile povijesne pozicije tih hrvatskih magnatskih obitelji u XVII. stoljeću, skučenih s istoka od Turaka, sa jugozapada od Mletaka, a sa sjevera, sve više, od Habsburgovaca. Prirodno je, dakle, bilo da su upravo oni stali na čelo dijela Hrvata u otporu protiv te nove opasnosti iz Austrije, protiv stranaca, u ovom slučaju u prvom redu protiv Nijemaca koji su postajali najopasniji.

3.

Caraska i kraljevska samovlast u Evropi XVI. i XVII. st. odigrala je ulogu značajnog pokretača niza promjena u životu tadašnjih ljudi, spajajući, npr., rasparčane teritorije i pojedine narode u jednu nacionalnu ili, pak, suvisliju gospodarsku cjelinu, unapređujući ekonomski položaj određenoga prostora, suzbijajući mnogobrojne rasparcelirane, sitne, snažno suprotstavljene interese većih i manjih feudalaca i plemića. S druge strane, uvođenje apsolutističkoga monarhijskog centralizma u višenacionalne zemlje pokazalo se štetnim.

Pored nekih drugih evropskih vladarskih obitelji, i Habsburgovci su do početka XVII. st. uspostavili svoju apsolutističku vlast u zapadnim dijelovima svoje prostrane evropske države, naravno, uz velike teškoće. U istočnim dijelovima svoje Monarhije, posebno u Hrvatskoj i u Mađarskoj, točnije rečeno – u preostalim njihovima krajevima koje Turci još nisu uspjeli osvojiti Nijemci su također naišli na izuzetan otpor staleških interesa domaćega plemstva, utoliko oštrije što je ono izuzetno bilo svjesno svojih stoljetnih staleških prava, ali i dobro iskovano u stoljetnim, gotovo svakodnevnim oružanim borbama s Osmanlijama i njihovim pomagačima. Istodobno, ti su se hrvatski plemićki interesi velikim dijelom, u datim povijesnim uvjetima, poklopili s interesima naroda, bez obzira na oštru klasno-socijalnu razliku između te dvije cjeline u okviru hrvatskog naroda. U slučaju Hrvatske, time je pružena snažna obrana u očuvanju njezine državnosti i svojevrzne samostalnosti, ukorijenjenih još u ranome srednjem vijeku, što je osobito pažljivo njegovao najveći dio hrvatskih plemića. Tako se hrvatsko plemstvo odupiralo i sustavnim dvorskim nastojanjima pa i praktičnom radu da Vojnu krajinu sasvim izdvoji iz Hrvatske, jer se do tada pokazala kao dobar sustav obrane protiv Turaka, a pružala je i mogućnost da postane snažan njemački vojni rezervat – izvor vojnika, a time i stalna kontrola hrvatskog plemstva već od kraja XVI. stoljeća; taj je trend, dakle, započeo u svega desetak godina nakon što su Habsburgovci izabrani za vladare Hrvatske i Mađarske. Dvor je imao u rukama političku, vojnu i privrednu snagu, a veoma je vješto igrao i na sitnijim i krupnijim suprotstavljenim interesima pojedinih hrvatskih velikaša, kupujući one osiromašene zbog turskih osvajanja vojnim položajima i častima u Vojnoj krajini. No, vodeći se oficirski kadar, umjesto od hrvatskih plemića, počeo formirati od stranoga, uglavnom njemačkog elementa, koji je držao u rukama najunosnije i najbolje plaćene pozicije. Tako je i Vojna krajina postala jedno od glavnih uporišta Beča u stvaranju apsolutističkoga

centralizma u cijeloj Monarhiji; to se posebno vidi od vremena kada je Turska postupno počela gubiti značenje neke presudno velike opasnosti. Sada su se – do tada u mnogim vojnama izvježbane i očeličene – velike oružane snage Vojne krajine mogle iskoristiti i na drugoj strani, u osvajanjima po Evropi, ali i u suzbijanju interesa i eventualnoga otpora hrvatskih velikaša. Usto, hrvatskom plemstvu nisu vraćena njihova imanja, sada uklopljena u Vojnu krajinu, a izbjeglice pred Turcima iz istočnih južnoslavenskih krajeva, koji su naseljavani na hrvatskim plemićkim imanjima, izuzimani su ispod feudalne vlasti hrvatskih plemića.

Tijekom vremena Turci su mogli i dalje otuđivati i druge ostatke Hrvatske, pogotovo stoga što je bečki dvor bio znatno zauzet dinastičkim borbama na zapadu Evrope, te se nije želio, a nije ni mogao, bitno angažirati i na Balkanu, pa ni u Hrvatskoj. Time sve više dolazi do izražaja i sve otvorenija antihrvatska politika Habsburgovaca. Oni, naime, u suštini nisu ni željeli sudjelovati u oslobođenju pojedinih hrvatskih krajeva od Turaka i trošiti svoje snage, pa vratiti imanja bivšim gospodarima, hrvatskim velikašima i drugim plemićima; dvor je s pravom ocjenjivao (a donekle se i bojao) da bi hrvatsko (isto tako i mađarsko) plemstvo znatno ojačalo te obnovilo svoju nekadašnju snagu i moć kada bi ponovno došlo do nekadašnjih svojih posjeda, koji su još uvijek bili u rukama Carigrada.

Stjecaj je – za Beč: nesretnih – političkih prilika u Erdelju ipak natjerao dvor da je morao prihvatiti rat s Turskom tijekom 1663/64. godine; ali, bila je očita nezainteresiranost carske vojske i njezinih voditelja za uspjeh ratnih operacija što ih je vodila u Ugarskoj. Time su direktno bili pogođeni interesi hrvatskih i mađarskih magnata i drugih plemića. Tako je, štoviše, u osmanlijske ruke pala i inače jaka ratna baza Novi Zrin, koju je bio podigao Nikola Zrinski. Međutim, Turke su ipak pogadali teški udarci, ali su ih potresali samo u Hrvatskoj, gdje im je pružan snažan otpor i gdje se čak prešlo i u ofenzivu. Bile su to zapravo velike pobjede braće Nikole i Petra Zrinskoga, te Frana Krste Frankopana. Na čelu svojih jedinica – uglavnom su ih sami i financirali – oni su duboko prodirali u turski teritorij zaposjednutih hrvatskih zemalja; između ostalog, spalili su čak i čuveni Sulejmanov most na Dravi kod Osijeka, svladali su jaku tursku vojsku kod Otočca, itd. Pokazivali su i izuzetnu osobnu hrabrost. Slava, osobito Zrinskih, s punim pravom širila se cijelom Evropom, sve više gladnom za upravo ovakvim junačkim pothvatima i pobjedama, k tome još nad nekrstom. Ratne su se operacije počele kretati u takvome smjeru da se, konačno, i carska vojska neposredno morala uhvatiti ukoštac s neprijateljem, pa je, uz pomoć zapadnih saveznika, svadala središnje snage turske vojske kod Monoštora (Sv. Gothard) na rijeci Rabi. Ta je pobjeda snažno odjeknula širom kršćanskoga, ali i islamskog svijeta.

Očekivala se konačna pobjedonosna ofenziva, te istjerivanje Turaka iz hrvatskih i ugarskih zemalja. No, dvor se držao svojih strateških ciljeva, pa je s neprijateljem, naravno, u tajnosti 1664. god. sklopio poseban (Vasvarski) mir; prema njegovim ugovornim odredbama stanje je između dvije zemlje ostalo uglavnom onakvo kakvo je bilo i prije rata! Time je sve ono što je u pobjedonosnom ratu do tada postignuto zapravo obesnaženo, a sve žrtve i ratni napori, i Hrvata i Mađara, ostali su uzaludni, bez očekivanoga uspješnoga rezultata. Revolt je ovakvim ishodom bio javan i snažan, čim se saznalo za mirovni sporazum i njegove odredbe; štoviše Frankopan je posebnom spomenicom optužio sâm habsburški dvor za spomenuti ishod rata.

4.

Staro nezadovoljstvo Bečom i njegovom slabom brigom za sudbinu Hrvatske sada je dobilo novu hranu i podsticaj. Vasvarski mir postao je neposrednim povodom odluci, a potom i pripremama hrvatskih i mađarskih plemića da zbače s prijestolja Habsburgovce, koji su radili neposredno na štetu Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva iako je ono u okviru Habsburške Monarhije. Na čelu tih protudinastičkih nastojanja i praktičnoga rada našli su se najmoćniji hrvatski i mađarski feudalni rodovi. Među njihovim pripadnicima svojim se intelektualnim, političkim i vojnim znanjem isticao osobito Nikola Zrinski, koji je bio ban Hrvata već od 1647. godine; bio je najugledniji feudalac i u Hrvatskoj i u Mađarskoj, izvanredno uspješni ratnik i mudar političar, odličan pjesnik i čovjek profinjene kulture. Svojim je istančanim duhom i

nadmoćnim intelektom uspješno vezivao uza se i Hrvate i Mađare, tako da ga i jedni i drugi i danas smatraju svojim velikanom.

Od najvidljivijih tadašnjih velikaša u hrvatsko–ugarskom dijelu Habsburške Monarhije uz Nikolu Zrinskoga stali su njegov brat Petar, te vodeće mađarske političke, sudske, državne i druge ličnosti – palatin Ferenc Wesselény, ostrogonski nadbiskup Juraj Lipay, vrhovni sudac kraljevske kuće Ferenc Nádasdy, itd.

Hrvatski i ugarski velikaši, s mudrim i iskusnim Nikolom Zrinskim na čelu, ipak nisu bili potpuno uvjereni u to da mogu samo svojim snagama uspješno povesti borbu protiv očito moćnoga Beča, jednoga od najsnažnijih političkih, vojnih i gospodarskih centara tadašnjega svijeta. Zbog toga su zatražili pomoć u Francuskoj, od kralja Louisa XIV. Doduše, zauzvrat nisu mu ponudili ništa više od onoga na što su se svojedobno u Cetinu (u XVI. st.) obvezali i Habsburgovcima kada su ih izabrali za hrvatske kraljeve; tako su francuskom monarhu nudili krunu, a zauzvrat su tražili ono što im je hitno i tada trebalo, što im je kronično nedostajalo i stotinu i pedeset godina ranije, kada su Habsburgovce birali za vladare; a to je vojna i novčana pomoć u borbi protiv Turaka, radi potpunoga oslobođenja Hrvatske, kao krajnjega ali dostižnoga cilja.

Činilo se da bi im na ruku mogla poći općeevropska politička konstelacija. No, neočekivano se umiješao prst zlokobne sudbine, pa su se svi dotadašnji planovi urotnika u potpunosti premetili. Naime, vjerojatno nesretnim slučajem, u lovu na veprove poginuo je Nikola Zrinski, jedina zaista markantna i cjelovita, vodeća ličnost među zavjerenicima. Njegov će nestanak s povijesne pozornice u velikoj, upravo bitnoj mjeri biti sudbonosan za cjelokupni dalji tijek akcija nezadovoljnih i uzbuđenih hrvatskih i ugarskih velikaša. Sada su u znatnoj mjeri postali dezorijentirani, što je očito i odmah postalo vidno. Tako su Mađari preko Erdelja počeli kontaktirati čak i sa svojim stoljetnim, oružanim neprijateljima, s Turcima. A u Hrvatskoj je vodeći dio akcije sada pao na Petra Zrinskoga, veoma odlučna i spretna ratnika, osobno naročito hrabra i darovita vojnika te vojnog komandanta; međutim, taj Zrinski nije imao političkoga talenta. Doduše, on je u prvi mah uspio okupiti hrvatske i mađarske zavjerenike i održati ih neko vrijeme oko sebe, imao je, štoviše, i dodatnih uspjeha – pridružili su mu se u pripremama otpora i moćni velikaši, urotnici iz Štajerske.

Značajno je bilo što mu se u Hrvatskoj pridružio i šurjak Fran Krsto Frankopan, također dobar i ugledan vojnik. No, ovdje ga treba i posebno apostrofirati, jer je kasnije, od druge polovine XIX. st. u nas ocjenjivan kao jedan od najznačajnijih pjesnika–pripadnika starije hrvatske književnosti. Bio je samosvojan umjetnik koji je, pišući na zreloj čakavštini, unosio u nju i brojne kajkavske i štokavske elemente, te je tako gradio jednu novu jezičnu stilizaciju koja bi, možda da je Frankopan ostao na životu, dovela do oblikovanja osobitoga hrvatskoga književnog jezika već tada; naravno, taj bi bio građen na posve drukčijim osnovama od onih za koje su se, znatno kasnije, opredijelili mladi ilirci u prvoj polovini XIX. stoljeća. Uz Petra Zrinskoga stao je i njegov zet Ferenc Rákočzy, najbogatiji mađarski feudalac, a snažnu i aktivnu podršku pružala mu je i supruga Katarina (Frankopan); uz to, imao je veza i s još dvama moćnicima – sa samim poglavarom Štajerske grofom Erazmom Tattenbachom te sa goričkim grofom Thurnom.

5.

Zrinski i ostali urotnici stvorili su plan prema kojemu je trebala biti formirana samostalna hrvatsko–ugarska država, a plan se imao realizirati uz francusku pomoć. Ali, kako rekosmo, Petar Zrinski nije bio ličnost takve osobne karizmatičke snage koja bi urotnike duže mogla držati na okupu, te objedinjavati sve raznolike, raznovrsne i mnogobrojne interese u jednu cjelinu; čvršćeg jedinstva među urotnicima ionako nije ni bilo. Još kada se Pariz sporazumio s Bečom o španjolskoj baštini vitalnoj za obje monarhije, pa kada su propali pregovori urotnika s Poljacima, kada se, pak, uvidjelo da se ni na Mletačku Republiku ne mogu osloniti, a ne nalazeći drugoga izlaza – i Petar Zrinski krenuo je primjerom Mađara; okrenuo se prema vjekovnom neprijatelju svoje obitelji i hrvatskoga naroda, prema Turčinu. Jer, činilo se da u tome kapitalnom povijesnom trenutku bilo kakvom uspjehu urote može pomoći samo Carigrad.

Zrinski je sultanu ponudio vrhovništvo nad Hrvatskom i Ugarskom – ono čemu su Osmanlije uvijek težile, ali nikad nisu uspjele realizirati, iako su pokorile znatne hrvatske teritorije. Zrinski je zauzvrat tražio obećanje da će te zemlje imati vazalni položaj, što nije bilo bez postojećeg primjera – takav je status već imao Erdelj; sami Zrinski postali bi nasljedni vazalni vladari u tako zamišljenoj državnoj cjelini. No, dok su Francuzi nakon duge političke igre i pravoga zavaravanja nespretnoga Zrinskog na koncu ipak otvoreno rekli hrvatskom velikašu da od namjeravane suradnje nema ništa, Turci su se pažljivo upustili u pregovore, ne govoreći ništa određeno, vezani ionako ratom s Mlecima; zapravo, bili su pod dubokim dojmom što im se jedan Zrinski uopće i obratio, i to još s takvom ponudom. Štoviše, izaslanika Zrinskoga vješto su ostavili u uvjerenju da će pomoći hrvatske urotnike sa Zrinskim na čelu, što je znatno utjecalo na nesretni tijek događaja koji su potom uslijedili, a koji su doveli do propasti Zrinskoga i drugih urotnika. U međuvremenu, on je izgubio snažnoga saveznika – umro je ugarski palatin Wesselény.

6.

Zrinskoga je do tada slijedio dio hrvatskoga najvišega te dio nižeg plemstva. Ali, ovu novu sudbonosnu granicu oni nisu mogli prijeći – odbili su suradnju s omraženim Turcima. Tako Petar Zrinski više nije mogao računati na hrvatsku bazu. Tu je u igri bilo još nešto – hrvatski su velikaši i inače bili u starome suparništvu sa zrinskim rodom, a osobito najviđeniji među njima – Erdödy, prijašnji Bakači, koji su početkom XVI. st. ušli u red najbogatijih i najmoćnijih feudalaca u Ugarskoj i Slavoniji. Podršku nije htjela pružiti niti većina katoličkog svećenstva – također moćna strana u Hrvatskoj; ni crkva nije mogla prijeći granicu prema islamu. Brojno niže hrvatsko plemstvo istodobno je u prvom redu vodilo brigu o svojim, uglavnom krajiškim, dobro plaćenim vojnim položajima i častima koje im je osiguravao bečki dvor; uz to, općenito se znalo da su Zrinski ionako prezaduženi, da žive i troše iznad materijalnih mogućnosti svojih inače golemih posjeda, te se od njih u financijskom pogledu nije moglo gotovo ništa očekivati.

I još nešto, veoma bitno: Habsburgovci su pravodobno saznali za urotu. Štoviše, dvor je cijeli niz godina pratio njezin razvoj, ali nije intervenirao, čekajući da se zavjerenici sasvim pokažu, te da se potpuno i definitivno kompromitiraju. Rekosmo da Petar Zrinski nije bio diplomat i dvoru je osobito išla na ruku upravo njegova gotovo neprikrivena djelatnost. Dvor se i nije bojao urotnika; zajedno s feudalcima uključenima u sistem državne vlasti – neki su od njih bili i u osobnom sukobu sa Zrinskima – imao je dalekosežni, strateški cilj pred očima: urotnike, a osobito Zrinske i Frankopane, dotući dokraja, definitivno, pa čak i fizički; željela se njihova smrt, pa, štoviše, i istrebljenje svih pripadnika obiju obitelji, zadnjih snažnijih prepreka provođenju habsburškog apsolutizma i centralizma u tadašnjim hrvatskim ali i u ugarskim zemljama. Habsburgovci su sa svojim moćnim suradnicima pažljivo gradili dugoročnu politiku, pa su, npr., iz taktičkih razloga dozvolili čak i to da sâm Petar Zrinski bude imenovan hrvatskim banom poslije neočekivane, tragične bratovljevne smrti (za koju su se već tada čuli – kasnije nepotvrđeni – glasovi da ju je aranžirao sâm Beč); ali, nije se moglo dozvoliti da Zrinski postane i izuzetno važan vojni faktor – karlovački general. O vještini austrijske diplomacije svjedoči, npr., i činjenica da je Beč prije i iscrpnije dobivao vijesti i podatke iz Carigrada o tijeku pregovora negoli sami urotnici.

Zrinski je smatrao da nema više što čekati. A, zapravo, konce je vukao dvor, dopuštajući čak i vrhunac – da dođe do otvorenih akcija ustanika u ožujku 1670. godine; tada su uz ustanike stali i Varaždinci. Frankopan je zauzeo Zagreb te je u susjednoj Brezovici održao skup dijela hrvatskoga plemstva. U Banskoj krajini radili su na podizanju ustanka i neki kapetani koji su bili vjerni Zrinskomu, a na moru, u Vinodolu, ustanak je pripremao Orfej Frankopan, itd. U tim presudnim trenucima čini se da su se Zrinski i Frankopan – očito u nedostatku snaga – pouzdali čak i u vjernost te snagu svojih podložnih kmetova – da će ih slijediti u borbu protiv vladara, što daje novu dimenziju ustaničkim nastojanjima i njihovoj praktičnoj djelatnosti kad se uzme u obzir činjenica da je feudalni društveni sustav u to doba bio u punoj snazi.

7.

Habsburgovci su se odmah pokazali znatno spremnijim i pripremljenijim za sukob od svojih protivnika, da se o realnoj moći suprotstavljenih strana i ne govori. To se odmah i vidjelo – već u prvom oružanom sukobu do kojega je došlo – carski karlovački general Herberstein sasvim je raspršio Frankopanovu jedinicu. I to je bio znak da se pripreme na strani ustanika nisu odvijale u skladu s potrebama i realitetom odnosa, da se više radilo o htijenjima i željama, nadanjima i vjerovanjima, a manje o realnostima i ozbiljnosti situacije u kojoj je moralo doći do otvorenoga konačnog sukoba. Štoviše, pokazivala se i neka vrsta neodlučnosti i u Zrinskoga i Frankopana; doduše, postojala je odranije sasvim opravdana njihova sumnja u snage tadašnje Hrvatske za uspješan otpor Beču i pobjedu nad dvorom, što je također pridonijelo zaista brzom propasti cjelokupne urotničke akcije. Tako je tijekom samih, najaktivnijih i najodlučnijih priprema za oružani ustanak, kada je Frankopan već obilazio Hrvatsku i skupljao ustaničke snage, Petar Zrinski osobno ocijenio da ustanak nema izgleda za uspjeh. Štoviše, pokušao se i miriti s carem, očito uopće ne shvaćajući i ne razumijevajući što dvor zapravo hoće i kani učiniti; Zrinski je tražio od Beča da osigura obranu zemlje, da omogući plemstvu put do vojnih položaja, da omogući njemu, Zrinskome, da to plemstvo – na civilnim i vojnim položajima – vodi on, itd. No, kada je car objavio da Zrinskoga smatra izdajnikom i da ga lišava banske časti, kada je postalo sasvim jasno da od ostvarenja zadnje nade nema ništa – da od turske obećane pomoći, u onakvoj pogrešnoj interpretaciji poruka iz Carigrada kakva je bila njihova – neće biti apsolutno ništa, čini se da su oba velikaša sasvim klonula i u jednom trenutku izgubila prisebnost duha, jer se nikako drukčije ne može objasniti slijed daljih događaja koji su ih odveli u smrt, a njihove rodove u propast.

8.

Možda i ne misleći, doduše, da bi obećana kraljevska milost mogla biti prijevara – tà Zrinski je bio ban/potkralj, a oba su bila odličnoga porijekla i u rodbinskim vezama s nizom viđenih evropskih aristokratskih obitelji i crkvenih dostojanstvenika – u travnju mjesecu 1670. god. iz Čakovca su zajedno otišli u Beč. Naravno, ovdje se nije vjerovalo vijestima, a potom gotovo ni svojim očima da su oba lakovjerna hrvatska glavna velikaša zavjerenika sama, i to još svojevrijedno došla u šake dvoru, bez obzira na to što im je dvor davao neka – ne baš precizna – obećanja o oprost; jer, realno je bilo vjerovati i očekivati da se oba velikaša sklone negdje izvan granica Monarhije (kako su to učinili Franova supruga Julija, te Orfej Frankopan) gdje bi im brojni protivnici Beča sigurno pružili utočište, podršku i pomoć. Dvor ih je, međutim, ubrzo bacio u tamnicu, slijedeći svoju staru zacrtanu politiku slamanja svakoga aristokratskog otpora u zemlji općenito. Pri tome hapšenju, zatočenju i potonjem sudskom procesu dvor nije priznao inače nadležan, zakoniti sud Ugarskog sabora pod koji su spadala oba velikaša, a Zrinski i Frankopan se ni u istrazi nisu baš najbolje snašli. Štoviše, Frankopan nije ni shvaćao svu ozbiljnost i težinu situacije (našto ukazuje i činjenica da je upravo u tamnici napisao neke vrijedne književne priloge, umjesto da planira i pripremi bijeg, kao nekada ranije Krsto Frankopan), dok je Zrinski bio mnogo realniji, ali i malodušniji. Nakon godinu dana istrage i formalnog procesa, istoga dana, 30. travnja 1671. godine, dvor ih je jednostavno dao – i to još javno – pogubiti u Wiener Neustadtu (Bečkom Novom Mjestu). Istog je dana u Beču tako ubijen i glavar mađarskoga dijela urote Nadasdy, a ubrzo i štajerski vodeći zavjerenik Tattenbach.

9.

Zrinsko-frankopanski je ustanak propao, a ta propast označila je definitivnu pobjedu habsburškog apsolutizma u Hrvatskoj. Ta je zemlja bila ipak manje opasna za Beč te je, nakon nje, na red došla i snažnija Mađarska. Doduše, Jelena Zrinska, Petrova kćerka, nije se – jedina – predavala: udala za mađarske magnate F. Rakoczyja te potom za Emerika Thökölyja, dugi je niz godina s muževima pravila i znatne oružane neprilike Habsburgovcima, ali bitnije nije mogla ništa učiniti. Iako je ona sama umrla neporažena i na slobodi, ali daleko

od domovine, neuspješan rezultat zavjere ipak je imao mnogo dalekosežnije rezultate, i za pripadnike obje obitelji, i za cijelu Hrvatsku. Bila je to, dakle, ne samo tragedija obiju veoma starih i znamenitih hrvatskih obitelji već i potpuna tragedija tadašnje Hrvatske i hrvatskog naroda. Zanimljivo je mišljenje Vjekoslava Spinčića iz 1871. godine, u povodu 200-godišnjice urote, i to posebno stoga što je Spinčić – kao budući hrvatski narodni preporoditelj – kasnije bio starčevićevac, veoma istaknuti pravaški prvak Istre i Kvarnerskih otoka: »Ja Petra i Franju ne čislam kao junake, nego kao strastvene ljude kao sanguinike, koji su nerazmisliv stvari dobro, bacili svoj narod u pogibeo, koji su učinili (nerazborito – dodao P. S.) da se je mnoga majka u crno zavila, da se je mnoga sestra razcvilila, da je mnoga udova zakukala, a bez ikakve koristi, dapače za to veću nevolju za to veće potlačenje hrvatskoga naroda hrvatskih pravica.(...) Istina da se krivo učinilo kad se je Herbersteina učinilo generalom karlovačkim a zanemario zasluge Zrinjskoga; istina da su bile našem narodu tako svetinje potlačene, da nije se jih moglo osloboditi nego krvju; istina da su mu zadanu vjeru prelomili Turci, Francuzi i Poljaci; istina da su Zrinjski i Frankopan teško čutili sve nevolje našega naroda (al – precrtano, P.S.), te su se za to digli na junačke noge, al je također istina da nisu ONI U SVOJOJ ODLUCI UZTRAJALI (potcrtao Spinčić, op. P.S.), da su naglo nerazborito bacili u pogibeo sebe i svoj narod jer su prvi put nadvladani od Spankavija odmah se preobukli, i gledali pobjeći u Beč gdje bi cara za milost prosili. Zar je junački prositi milost onoga, na koji si prije ustao da ga naučiš pameti? Zrinjski i drug mu ili nisu imali uzroka ustati na kralja (čemu nam protivno svjedoči povjest – precrtano, op. P.S.), što jim se nebi moglo nikako odobriti ili su imali zroka (kako su ga i zbilja imali) a onda kao pravi junaci dok jim je na ramenu glave nikad ne bi smjeli odustati od započetâ čina, nego poput Nikole Sigetskoga boriti se za smrt slavnu. Toga oni učinili (ne – precrtano, op. P.S.) nisu dapače onoga istoga su išli oprošćenje pitati, na koga su prije navalili, kao da bi rekli: 'Slabo smo učinili, sagrešili smo, jer smo se borili za bolje svoga naroda'.(...)«. Dakle, nije se radilo samo o tome da su oni stradali već je stradao i narod; nije se radilo ni o tome da su kmetovi na zaplijenjenim posjedima Zrinskih i Frankopana dobili oštrije i nasilnije gospodare, već je u pitanju bila sudbina velikog dijela Hrvata, i to ne samo onih u »ostancima ostankov« Hrvatske, tj. uglavnom u Banskoj Hrvatskoj, već i cijele Hrvatske, bez obzira na njezinu tadašnju rasparčanost među raznim silama. Jer, obje su moćne feudalne obitelji zaista oduzimale svojim kmetovima velik dio njihova dohotka, kako je i inače bilo uobičajeno, ali cijeloga ga ipak nisu sami mogli potrošiti. Bilo je to toliko novčanog viška da se velik dio prikupljenih financijskih sredstava u Hrvatskoj i trošio u samoj zemlji – na podizanje dvoraca, samostana, crkava, palača, na njihovo popunjavanje svim mogućim uobičajenim potrepštinama, ali i na stvaranje visokovrijednih kulturnih i prosvjetnih vrednota. Još je nešto imalo osobito značenje: poput samih pripadnika tih obitelji, i postojeća administracija na njihovim brojnim posjedima govorila je i vodila dokumentaciju na hrvatskom jeziku. Osim toga, jedino su njime, naravno, govorili i kmetovi, a to je pridonosilo ne samo razvoju toga jezika već i stvaranju osjećaja određenoga zajedništva, dakako – u granicama koje je mogao dozvoljavati tadašnji stupanj odnosa i shvaćanja zajedništva u feudalnom društvenom poretku, koji je bio na snazi u Hrvatskoj kao i drugdje.

Sudbina svih glavnih urotnika te ostalih pripadnika njihove obitelji, a osobito kada je riječ o samome Petru Zrinskom i Frani Krsti Frankopanu, bila je, rekosmo, odavno odlučena; nju su u centru državne moći i vlasti Monarhije odredili davno prije prijevarnoga obećanja o milosti i hapšenja dvojice velikaša, bez obzira na njihov veoma veliki ugled u državi i izvan nje, u evropskom i maloazijskom prostoru, bez obzira na stoljetne zasluge oba roda. Naime, nakon smrti Zrinskoga i Frankopana kralj/car je definitivno postao najjači feudalac i u Hrvatskoj, što do tada nije bio, i to bez obzira na to što obojica nisu bili i posljednji izdanci svojih obitelji. Njihova su imanja odmah poslije hapšenja obaju glavnih urotnika najprije opljačkana, a potom i konfiscirana, te pretvorena u fiskalna–državna dobra. Poslije vojnika i oficira pljačkaša, na red je došao i carsko–kraljevski administrator, koji je, međutim, s olakšanjem ustanovio da je i nakon strašne pljačke u prvome valu (npr., veoma bogat dvorac Zrinskoga u Kraljevici bio je – doslovce – potpuno devastiran, tako da su ostali gotovo samo goli zidovi) još uvijek preostalo toliko mnogo materijalnih i financijskih dobara da je u sjedećim

godinama, samo u periodu od 1673. do 1679. godine, npr., Ugarska kraljevska komora izvlačila s konfisciranih posjeda godišnje preko 20.000 forinti, a sâm je vladar godišnje primao otprilike istu sumu; štoviše, Komora je u desetljeću od 1670. do 1680. god. prodajom dijelova imanja dobila još 90.000 forinti; itd. Sve to govori o snažnoj gospodarskoj osnovici feudalne državine Zrinskoga i Frankopana, i poslije turskih osvajanja, a time i tadašnje Hrvatske. Koliko je bilo njihovo bogatstvo u to doba, vidi se i po još jednoj faktografskoj činjenici – cjelokupni porez u tadašnjoj Banskoj Hrvatskoj, koja je bila u okviru Habsburške Monarhije, iznosio je godišnje samo oko 12.000 forinti. A od vremena konfiskacije prihod sa zaplijenjenih imanja bojice velikaša postao je glavni izvor dohotka Ugarske kraljevske komore. Dvorski su predstavnici temeljitije iskorišćavali zaposjednuta imanja. Habsburgovci su Bansku Hrvatsku započeli totalno materijalno iscrpljivati, prekinuvši njen dotadašnji gospodarski, ali i kulturni, pa i nacionalni razvoj. Tadašnja je Hrvatska postala samo sirovinski izvor za sve silovitiji mladi austrijski (njemački) kapital, za njegov brži obrt i za njegovo plodjenje. Nijemci su se masovnije počeli doseljavati u tadašnju Hrvatsku i Slavoniju, dobivajući pri tome i vodeće, privilegirane funkcije. Od tada su se novcem hrvatskih kmetova gradili njemački (i mađarski) dvorci, samostani, crkve, palače, prosvjetni i drugi zavodi, popunjavale biblioteke i arhivi u Austriji (i Mađarskoj). Hrvatskoj kulturi i pismenosti zadan je izuzetno težak udarac. Nije više bilo domaćih krupnih feudalaca koji bi se ponosili svojim hrvatskim zemljama, a razvoj nacionalnog bića i u »ostacima ostataka« tadašnje hrvatske suzbijan je lakše, dok su germanizacija (kao i mađarizacija) od tada ovamo brže prodirale. Doduše, Beč formalno nije ukidao dotadašnje državopravne oblike, pa su i Ugarska i Hrvatska ostale posebno kraljevstvo; zadržani su i njihovi sabori, vrhovnici su ostali i mađarski palatin i ban, formalno su sačuvana staleška prava, ali, naravno, Habsburgovci su gotovo postigli svoj veliki, krajnji cilj: stvoriti pod svojom apsolutističkom središnjom vlašću od svih svojih mnogobrojnih evropskih zemalja što jedinstveniju državnu cjelinu, centralistički upravljaju, s vrhom oličenim samo u vladaru.

Hrvatsko plemstvo – što je nakon sloma urote bilo ustrašeno žestinom kojom se dvor oborio na najmoćnije velikaše obitelji, ali je potihlo i likovalo – ubrzo je došlo na isti nivo shvaćanja što su ga imali i usmrćeni urotnici; započelo je novu borbu za svoj opstanak, a time i za opstanak »ostataka ostataka« Hrvatske, tj. matičnog dijela nacionalnoga hrvatskog teritorija. Pokazalo se da je ta borba potpunoma otežana, pa čak i gotovo nemoguća u uvjetima nestanka dva moćna velikaška roda te zaposjedanja i otuđenja njihovih golemih imanja, dakle znatnih teritorija Hrvatske. Otrijeznivši se od prvoga vala zadovoljstva što su s povijesne pozornice, iz neposrednoga susjedstva nestale dvije najjače feudalne hrvatske obitelji (zaista su, doslovce, ubrzo nasilno i iščezle), koje su cjelokupnom životu u Hrvatskoj i susjednim zemljama stoljećima davale snažan otisak svoga osobnog pečata, hrvatsko je plemstvo lutalo u traženju uspješnih putova za obranu svojih prava. Uspjelo je, doduše, sačuvati političku autonomiju preostalog dijela Hrvatske, ali i to je bilo u skladu s voljom Beča; no, s druge je strane ostao bez bitnih materijalnih sredstava i onih hrvatskih krajeva koji su i dalje ostali u okviru turskoga carstva pa i onih u okviru Vojne krajine, koji su ostali izuzeti ispod banske vlasti i saborske kontrole. Bez nekadašnjih velikih i bogatih imanja Zrinskih i Frankopana to plemstvo više nikada nije moglo pomišljati na političku i gospodarsku samostalnost kojoj su Zrinski i Frankopani težili i pokušali je ostvariti s onakvom silinom htijenja i praktičnog pokušaja.

10.

Zavjera zrinsko-frankopanskih velikaških obitelji protiv njemačkih Habsburgovaca, u to doba jedne od najvećih evropskih vojnih, političkih i gospodarskih sila, kapitalan je povijesni događaj, te ulazi u prvi red najvažnijih u prošlosti Hrvata uopće – točnije rečeno: jedna je od svega nekoliko jednakoga povijesnog značenja. Svojim sadržajem i posljedicama znatno nadilazi okvire burnih događaja koji su označili kraj dviju najodličnijih, najmoćnijih i najutjecajnijih hrvatskih velikaških obitelji što ih je Hrvatska ikad imala tijekom svoje milenijske prošlosti. Ovaj događaj, u nas nazivan i valoriziran raznim imenima i nazivima – okletva, urota, zavjera, ustanak, pobuna, itd., postao je i ostao u hrvatskom narodu simbol odlučnoga otpora tuđinskom pritisku, nasilju i samovlasti; on zaista nosi odlike općenacionalnog sukoba sa

strancima i borbe za političku, gospodarsku i kulturnu slobodu, jer zaista duboko zadire u život Hrvata toga doba, naročito onih u okviru Banske Hrvatske, a, stjecajem okolnosti, i niza kasnijih naraštaja na cijelome nacionalnom hrvatskom prostoru.

Dvjesto je godina trebalo proći dok je sazrelo vrijeme u samoj Habsburškoj Monarhiji, a time i u Hrvatskoj, da se zrinsko–frankopanskom htijenju, nastojanju i pokušaju posveti više pažnje, ali s hrvatske strane gledišta. A to je svojevrsno otkrivanje odmah dobilo ne samo značenje prvorazredne političke i nacionalne senzacije već je otvorilo i novi, brži proces nacionalnoga osvješćivanja u svim hrvatskim zemljama. Sudbina Zrinskoga i Frankopana od tada, od XIX. stoljeća postojala je presudna i u odmjeravanju aktualnih političkih snaga sve do danas. Doduše, nije se održala ocjena mladoga bogoslova Vjekoslava Spinčića iz 1871. godine: »Oni dakle po mom mněnju narodni junaci nisu« – kao zaključak obrazloženja koji smo prije citirali; oni su zaista uvršćeni u red narodnih junaka; međutim, Spinčić je već tada naslutio da će se dogoditi i nešto drugo: »Ja bih jih rađe pribrojio k crkvenim junacima, k mučenikom, k svetcem« – i zadnju je riječ potcrtao. Zrinski i Frankopan zaista su postali mučenici, koji su dali život za slobodu svoje domovine. U smislu takve valorizacije posmrtni ostaci oba velikaša 20-ih godina XX. st. preneseni su u domovinu i sahranjeni u zagrebačkoj katedrali hrvatske metropole.

IZBOR LITERATURE

1. ADAMČEK, Josip: »Zrinski i Turci«, Kaj, IV, 9, Zagreb 1971, str. 43-57.
2. ADAMČEK, Josip i dr.: »Hrvatski knezovi Zrinski i Frankopani. Katalog izložbe. U povodu 300-godišnjice pogibije Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana 30. travnja 1671.«, Zagreb 1971, str. 71 + str. ftg. 6.
3. ADAMČEK, Josip: »Zrinsko–frankopanski posjedi u XVII stoljeću«, Radovi 2, Zagreb 1972, str. 23-46.
4. BARABÁS, Samu: »Codex epistolaris et diplomaticus comitis Nicolai de Zrinio«, Budimpešta 1898-99.
5. BARBÁS, Samu, v. THALLOCZI, Lajos
6. BOGDANOV, Vaso: »Likovi i pokreti«, Zagreb 1957, članak: »Historijsko značenje urote Zrinskih i Frankopana«, str. 7-47.
7. BOGIŠIĆ, Valtazar: »Acta cōiurationem Petri a Zrinyi e Francisci de Frankopan nec non Francisci Nadasdy illustrantia e taburais gallicis desumpta«, Zagreb 1888.
8. BÖSENDORFER, Josip: »Zavjera Petra Šubića–Zrinskoga bana hrvatskoga 1664-1671«, Zagreb 1898.
9. BRATULIĆ, Josip: »Poezija Frana Krste Frankopana«, Krčki zbornik 6, Krk 1975, str. 161-170.
10. ERCEG, Ivan: »Kretanje robe i novca u lukama Bakarac, Crikvenica, Kraljevica i Selce 1668/9«, Historijski zbornik 10, Zagreb 1957, str. 137-146.
11. ERCEG, Ivan: »Konfiskacija zrinsko–frankopanskih imanja. Postanak i ukinuće Severinske županije u Hrvatskom primorju i Gorskom kotaru«. Jadranski zbornik 5, Rijeka–Pula 1962, str. 36-81, s ftg.
12. ERCEG, Ivan: »Presjek kroz strukturu zrinsko–frankopanskog veleposjeda«, Jadranski zbornik 8, Rijeka–Pula 1973, str. 247-256.
13. ENGED, Johann Christian: »Geschichte des ungrischen Reichs«, 5, Beč 1814, str. 38.68.
14. FELETAR, Drago–ĐURIĆ, Tomislav: »Navek on živi ki zgine pošteno«, Čakovec 1971.
15. FESSLER, Ignaz Aurelije: »Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen«, 9, Leipzig 1825, str. 164-203.
16. FRANKOPAN, Frane Krsto: »Vrtić. Pjesme Franje Krsta markeza Frankopana, kneza tržačkoga«, izdao Ivan Kostrenčić, Zagreb 1871, str. 1-161, s ftg. Ivan Kostrenčić: »Pripomenke izdavatelja«, str. III-XIV.
17. FRANKOPAN, Frane Krsto: »Djela Frana Krste Frankopana«, priredio Slavko Ježić. Srpska kraljevska akademija, Posebna izdanja, knj. XVIII, Filozofski i filološki spisi, knj. 27, Beograd 1936, str. 1-235. S. Ježić: »Uvod«, str. 1-15.
18. FRANKOPAN, Frano Krsto: (Zabranjena mjesta hrvatske književnosti), Gordogan, I, 2-3, Zagreb 1979, str. 63-86.

19. GEORGIJEVIĆ, Krešimir: »Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni«, Zagreb 1969.
20. GIGANTE, Silvino: »Rivalità fra i porti di Fiume e Buccari nel secolo XVII«, Fiume 9, IX, Rijeka 1932, str. 154-191.
21. GRAFENAUER, Bogo: »Petar Zrinski in podložnik marca 1670.« *Jugoslavenski istorijski časopis* 1, Beograd 1962, str. 63-68.
22. »HISTORIJA naroda Jugoslavije«, Zagreb 1959, str. 736-750, 758-762, 998-999.
23. HAUPTMAN, Ferdo: »Jugoslavenski-mađarski arhivski pregovori i njihovi rezultati«, *Glasnik Arhiva i Društva arhivista bosne i Hercegovine*, I, 1, Sarajevo 1961.
24. HAUPTMAN, Ljudmil: »Die Kroaten im Wandel der Jahrhunderte«, Berlin 1944.
26. HORVAT, Rudolf: »Zapljena Zrinjskih imanja«, *Hrvatsko kolo*, IV, Zagreb 1908, str. 184-235.
26. HORVAT, Rudolf: »Posljednja knjeginja Zrinska«, *Obzor*, LX, 96, 2, Zagreb, 27. 4. 1919.
27. HOZJAN, Snježana: »Pjesnički lik Frana Krste Frankopana«, *Fluminensia* 2/1989-1-2/1990, Rijeka, str. 145-151.
28. JAGIĆ, Vatroslav: »Frankopanov 'Vrtić'«, *Vienac*, III, 20, Zagreb 1871.
29. JEŽIĆ, Mislav: »Književni rad F. K. Frankopana«, *Marulić*, IV, 3, Zagreb 1971.
30. JEŽIĆ, Slavko: »Književna ostavština Frana Krste Frankopana«, *Građa za povijest hrvatske književnosti JAZU* 8, Zagreb 1915, str. 181.228, p.o.
32. JEŽIĆ, Slavko: »Pravopis F. K. Frankopana«, *Nastavni vjesnik*, XXIV, 3, Zagreb 1915, str. 199-205, str. 123-130.
33. JEŽIĆ, Slavko: »Život i rad Frana Krste Frankopana. S izborom iz njegovih djela. O 250. obljetnici zrinsko-frankopanske pogibije«, Zagreb 1921.
34. KLAIĆ, Vjekoslav: »Bribirski knezovi od plemena Šubić do god. 1347«, Zagreb 1897.
35. KLAIĆ, Vjekoslav: »Krčki knezovi Frankapani. Knjiga prva. Od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.). Sa 41 slikom i rodoslovnom tablom Frankopanâ«, Zagreb 1901. Izd. 2, Rijeka 1991. Petar Strčić: »Klaićev pristup fenomenu krčkih knezova Frankopana«, str. XIII-XXVIII.
36. KLAIĆ, Nada: »O historijskom značenju zrinsko-frankopanske urote«, *Historijski pregled*, IV, 2, Zagreb 1958, str. 115.126.
37. KLAIĆ, Nada: »Uz diskusiju o odnosu Petra Zrinskog prema ozaljskim podložnicima u mjesecu ožujku 1670«, *Jugoslavenski istorijski časopis* II, 2, Beograd 1963, str. 43-46.
38. KLAIĆ, Nada: »Još jednom 'O odnosu Petra Zrinskog prema kmetovima u doba urote'«, *Jugoslavenski istorijski časopis*, IV, 1, Beograd 1965, str. 83-85.
39. KLAIĆ, Nada: »Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku«, Zagreb 1976.
40. KOMBOL, Mihovil: »Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda«, Zagreb 1961, str. 214-215.
41. KOŠČAK, Vladimir: »Korespondencija dubrovačke vlade s Nikolom Frankopanom i Petrom Zrinjskim«, *Zbornik Historijskog instituta JAZU* 1, Zagreb 1954.
42. KRAVAR, Zoran: »Funkcija i strukture opisa u hrvatskom baroknom pjesništvu«, Zagreb 1980.
43. KUKULJEVIĆ, Ivan Sakcinski: »Književnici u Hrvatah s ove strane Velebita, živivši u prvoj polovini XVII. vieka«, *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, IX, Zagreb 1868, str. 158-183 i 211-224.
44. KUKULJEVIĆ, Ivan Sakcinski: »Dragocene i umetne stvari grofova Zrinjskih u gradu Čakovcu«, *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku* I, Zagreb 1851, str. 155.172.
45. KUKULJEVIĆ, Ivan Sakcinski: »Popis medjah i granicah primorskih imanjah Zrinjskih i Frankopanah-Trsačkih«, *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, II, 2, Zagreb 1952.
46. KUKULJEVIĆ, Ivan Sakcinski: »Njekoliko hrvatskih listinah bratje Nikole i Petra knezovah Zrinjskih i njihovih suprugah«, *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku* VIII, Zagreb 1865.
47. KUMIČIĆ, Eugen: »P. Zrinski i Fr. K. Frankopan i njihovi klevetnici«, Zagreb 1899.
48. KUNA, herta: »Stokavsko-kajkavske interferencije u 'Pjesmama na narodnu' (Dijačke junačke) Frana Krste Frankopana«, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 6, Zagreb 1982.
49. LASZOWSKI, Emilije: »Urbar vinodolskih imanja knezova Zrinjskih«, *Vjesnik kraljevskoga hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog arhiva* 17, Zagreb 1915.
50. LASZOWSKI, Emilije: »Prilog za povijest industrije željeza u Čabru za vrijeme Zrinjskih«, *Vjesnik kraljevskoga hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog arhiva* 19, Zagreb 1917.
51. LASZOWSKI, Emilije: »Gorski kotar i Vinodol. Dio državine knezova Frankopana i Zrinjskih. Mjestopisne i povjesne crtice.« Zagreb 1923.
52. LASZOWSKI, Emilije: »Razgrabljene stvari grofa Petra Zrinskoga i Franje Krsta Frankopana i njihovih pristaša G. 1670. – 1671.«, *Starine JAZU* 41, Zagreb 1948, str. 159-237, p.o.
53. LASZOWSKI, Emilije: »Građa za gospodarsku povijest Hrvatske u XVI. i XVII. stoljeću. »Izbor isprava velikih feuda Zrinjskih i Frankopana«. Građa za gospodarsku povijest Hrvatske 1, JAZU, Zagreb 1951.

54. LILEK, Emilijan: »Kritische Darstellung der ungarisch-kroatischen Verschwörung und Rebellion«, 1663-1671«, Celje, 1, 1928, 2.4, 1930.
55. LILEK, Emilijan: »Charakteristik der kroatischen Verschwörer Petar Zrinski, Fr. Frankopan und der Katarina Zrinska im Lichte der historischen Wahrheit«, Celje 1928.
56. LJUBIĆ, Simo: »Pregled hrvatske poviesti nacrtao... (Izvadak iz Ogladala književne poviesti jugoslavjanske)«, Rijeka 1864, str. 266-277.
57. LOPAŠIĆ, Radoslav: »Nekoliko priloga za poviest urote Petra Zrinskoga i Franje Frankopana«, Starine JAZU 15, Zagreb 1883.
58. LOPAŠIĆ, Radoslav: »Peter grof Zrinji i Franjo Grof Frankopan«, Leptir, zabavnik za godinu 1861, Zagreb, str. 113-170.
59. LOPAŠIĆ, Radoslav: »Hrvatski urbari«, 1, JAZU, Zagreb 1894.
60. LOPAŠIĆ, Radoslav: »Novi prilozi za poviest urote bana Petra Zrinskoga i kneza Franje Krste Frankopana«, Starine JAZU 24, zagreb 1891, str. 41-112.
61. MAILATH, Johann: »Geschichte des österreichischen Kaiserstaates« 9, Hamburg 1848, str. 58-98.
62. MATIĆ, Tomo: »Ein Bruchstück von Molières George Dandin in der Übersetzung F. K. Frankopans«, Archiv für slav. Philologie 29, Beč 1908, str. 529-549.
63. MATIĆ, Tomo: »Urota P. Zrinskoga i F. K. Frankopana u prigodnim hrvatskim pjesmama njihova doba«, Grada za povijest književnosti hrvatske 28, JAZU, Zagreb 1962.
64. MODRIĆ, Rajka: »Monumenta historica familiarum Zrinski et Frankopan. Vol. 1. Conscriptio et aestimatione bonorum (1672-1673). Povijesni spomenici obitelji Zrinskih i Frankopana. Vol. 1. Popisi i procjena dobara (1672.1673)«. Zagreb 1974. Suradnik: Miljen Šamšalović.
65. LUKJANENKO, A. M.: »Političeskaja i literaturnaja dejatel'nost bratev Zrinskih i Franca Frankopana«, Kijev 1911.
66. MRKONJIĆ, Zvonimir: »Zganka za glavu skratiti«, Gordogan, I, 2-3, Zagreb 1979, str. 87-91.
67. PAULER, Guyla: »Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeesküvése 1664-1671«, 1-2, Budimpešta 1876.
68. PAVIČIĆ-Spalatin, Nada: »Elementi barokne literature u Frankopanovu 'Gartlic za čas kratiti', Revija 6, Osijek 1963.
69. PERJÉS, G.: »Zríny és kora«, Budimpešta 1965.
70. PUPAČIĆ, Josip: »Pristup pjesničkom djelu Franje Krste Frankopana«, Dubrovnik, XIV, 1, Dubrovnik.
71. PUPAČIĆ, Josip: »Život i djelo Petra Zrinskoga«, Kolo 6, Zagreb 1967, str. 152-165, 7, str. 332-346.
72. »POS LJEDNJI Zrinski i Frankopani«, Zagreb 1908.
73. RAČKI, Franjo: »Ban Petar Zrinski i knez tržački Frane Krsto Frankopan«, Vienac III, zagreb 1871, str. 258-263.
74. RAČKI, Franjo: »Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana. Acta coniurationem bani Petri a Zrinio et com. Fr. Frangepani illustrantia«, Zagreb 1873.
75. RITTER, Heindrich: »Jadranska politika pod carem Leopoldom I«, Saopćenja Austrijskog instituta za historijska istraživanja, XI, 1929, dopunski svezak. Prema: Zimanyui V., usp. br. 103.
76. SCHNEIDER, Marijana: »Zrinski i Frankopani u likovnoj umjetnosti«, Historijski zbornik 25-26, Zagreb 1972-1973, str. 251-271.
77. SMIČIKLAS, Tade: »Poviest hrvatska« 2, zagreb 1879, str. 165-191.
78. STRČIĆ, Petar: »Vjekoslav Spinčić o zrinsko-frankopanskoj uroti«, Historijski zbornik 25-26, Zagreb 1972-73, str. 327-341.
79. STRČIĆ, Petar: »Osvrt na okletvu. Zrinsko-frankopanska urota i mladi Vjekoslav Spinčić«, Dometi, IV, 4-5, Rijeka 1971, str. 103-108.
80. SZECHY K.: »Gróf Zrínyi Miklós, 1-5, Budimpešta 1896-1902.
81. ŠABAN, Ladislav: »Suvremeni prikaz pogibije Zrinskog i Frankopana u muzici za čembalo«, Zvuk, 61, Zagreb 1963, str. 22.37
82. ŠABAN, Ladislav: »Smaknuće Petra Zrinskog i Krste Frankopana prikazano tonovima«, Kaj, IV, 9, Zagreb 1971, str. 24-29.
83. ŠIDAK, Jaroslav: »Prilog pitanju odnosa Petra Zrinskog prema kmetovima u doba urote (1670)«, Arhivski vjesnik 3, zagreb 1960, str. 367-376.
84. ŠIDAK, Jaroslav: »Još jednom o odnosu Petra Zrinskoga prema kmetovima u doba urote (1670)«, Jugoslavenski istorijski časopis, I, 2, Beograd 1962, str. 65.67.
85. ŠIDAK, Jaroslav: »Ponovo o odnosu Petra Zrinskoga prema kmetovima u doba urote (1670)«, Jugoslavenski istorijski časopis, II, 3, Beograd 1963, str. 99-104.
86. ŠIDAK, Jaroslav: »Moja završna riječ o odnosu P. Zrinskoga prema kmetovima u doba urote«, Jugoslavenski istorijski časopis, IV, 1, Beograd 1965, str. 88-92.
87. ŠIDAK, Jaroslav: »Urota zrinsko-frankopanska kao problem znanstvenog istraživanja«, Kaj, IV, 9, Zagreb 1971, str. 3-13, s ftg.

88. ŠIDAK, Jaroslav: »Nekoliko hrvatskih pisama iz kruga oko Petra Zrinskoga«, Kaj, IV, 9, Zagreb 1971, str. 14-23, s fig.
89. ŠIDAK, Jaroslav: »Iz književne djelatnosti Petra i Katarine Zrinske«, Kaj, IV, 9, Zagreb 1971, str. 65-76, s fig.
90. ŠIDAK, Jaroslav: »Zrinski«, Enciklopedija Jugoslavije 8, Zagreb 1971, str. 632-634.
91. ŠIDAK, Jaroslav: »Urota zrinsko-frankopanska kao historiografski problem«, Radovi Instituta za hrvatsku povijest 2, Zagreb 1972, str. 5-21.
92. ŠIŠIĆ, Ferdo: »Zrinsko-frankopanska katastrofa«, Hrvatska knjiva, II, Zagreb 1918, str. 271-279.
93. ŠIŠIĆ, Ferdo: »Petar grof Zrinjski i knez Fr. Krsto Frankopan na stratištu«, Zagreb 1892.
97. ŠIŠIĆ, Ferdo: »Zavjera Petra Zrinskoga i Frana Frankopana«, Brastvo, XVI, Beograd 1922.
98. ŠVELEC, Franjo: »Hrvatska književnost sedamnaestog stoljeća«, u: Povijest hrvatske književnosti 3, Zagreb 1978.
94. THALLOCCI Lajos – Barabás Samu: »Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus«, 1-2 Budimpešta 1910-1913.
95. TOMLJENOVIĆ, Juraj: »Katarina Zrinska banica hrvatska (1625.1673)«, Zagreb 1983, pretiskana iz »Vijenca«.
96. VINCE, Zlatko: »Putovima hrvatskoga književnog jezika«, Zagreb 1976.
97. VODNIK, Branko: »Povijest hrvatske književnosti«, 1, Zagreb 1913.
98. VONČINA, Josip: »Ozaljsko jezični-književni krug«, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 10, Zagreb 1968, str. 195-205.
99. VONČINA, Josip: »O jeziku ozaljskoga kruga«, Kaj, IV, 9, Zagreb 1971, str. 61-64.
100. VONČINA, Josip: »Jezični razvoj ozaljskog kruga«, Filologija 7, Zagreb 1973, str. 203-237.
101. VONČINA, Josip: »Jezik u književnim djelima Frana Krste Frankopana«, Krčki zbornik 7, Krk 1973, str. 257-229.
102. WOLF, Adam: »Fürst Wenzel Lobkowitz, erster geheimer Rath Kaiser Leopold's I. 1609.1677. Sein Leben und Wirken«, Beč 1869.
103. ZIMÁNYI, Vera: »Neki aspekti prometa i prihoda pomorskih luka obitelji Zrinski u XVII stoljeću«, Jadranski zbornik 11, Pula-Rijeka 1979-1981, str. 265-279.
104. ZMAJLIĆ, Bartol: »Sređivanje fonda uprave primorskih imanja (Acta Buccarana 1670-1776)«, Arhivski vjesnik 3, Zagreb 1960, str. 405-413.
105. »ZRINSKI-Frankopan-Vitezović. Izabrana djela«. Priredio i člancima popratio Josip Vončina. Zagreb 1976.
106. ŽUPANOVIĆ, Lovro: »Odjek zrinsko-frankopanske tragedije u glazbenoj umjetnosti«, Radovi Instituta za hrvatsku povijest 4, Zagreb 1973, str. 81-99, s fig.

SUMMARY

Petar Strčić

THE CONSPIRACY OF ZRINSKI AND FRANKOPAN – ITS CAUSES, PROGRESS AND CONSEQUENCES

During the 1400-years long history of the Croatian people two great families – the Zrinskis and Frankopans – became the most famous ones. The title 'ban' was frequently held by the members of both these families, and they became the most powerful families in all Croatia. The Habsburgs, who were elected as Croatian kings by both families to help them fight the Turks, did not care much about the Croatian problems. In the middle of 17th century the Zrinskis began to organize the revolt against Austrian rule. After Nikola Zrinski, a very wise and capable person, was tragically killed (possibly by the Court), his brother Petar Zrinski, a very brave soldier but a poor politician, headed the conspiracy. He was supported by Frano Krsto Frankopan, an excellent writer and soldier. After unsuccessful efforts to obtain help from the French, Polish, Venetians and Turks, they took action but did not succeed. So, their revolt failed and they were arrested and executed on 30th April 1671. Their estates were immediately confiscated and both families were literally exterminated.

Croatia was thwarted in its economic, political and cultural development and nationally broken. This revolt has remained a symbol of a fierce resistance to a foreign tyranny and oppression. It was an unsuccessful attempt to gain political, economic and cultural freedom for a small nation. Zrinski and Frankopan became national heroes and martyrs. In the 1920s their bodies were moved from Wiener Neustadt to their homeland and buried in the Cathedral of Zagreb, the capital of Croatia.